

Krzysztof Śmiechowski
ORCID: 0000-0002-1487-7650
DOI: 10.30657/pha.35.2023.04
(historyk, Rzeszów)
e-mail: ksm66@o2.pl

Ideologiczny fundament ukraińskiego Towarzystwa „Sokił” (1894–1914)

cz. III:

Sztandar Towarzystwa, sokilski hymn i odznaki organizacyjne

Streszczenie

Od chwili powstania w roku 1894, ukraińskie Towarzystwo Gimnastyczne „Sokił”, oprócz realizacji głównego celu statutowego, jakim było propagowanie kultury fizycznej, starało się również prowadzić szeroko zakrojoną, wielokierunkową działalność manifestującą patriotyzm wraz z promocją rodzimych tradycji, kultury, obyczajów i popularyzacją języka. Nie zapominano przy tym o ukrytych głębiej celach niepodległościowych. Z czasem, gdy rozwój organizacyjny nabrał szczególnej dynamiki, „Sokił” w sposób autonomiczny stał się „strażnikiem” procesu narodowo-wychowawczego, jednocząc wszystkie swoje filie wokół ukraińskiej idei narodowej.

Umacnianiu narodowej świadomości miał służyć m.in. opracowany z wielką starannością fundament ustrojowy Towarzystwa, na który składały się: statut, prawa i obowiązki członków, ceremoniał, regulaminy, jednolite umundurowanie, jak również sięgający do tradycji kozactwa sztandar, hymn, odznaczenia i hierarchiczne wyróżniki.

Dlatego w prezentacji cyklu artykułów dotyczących historii ukraińskiego Towarzystwa sokilskiego uznano za stosowne wyeksponowanie tego, mało znanego i pomijanego, fragmentu działalności, który niewątpliwie w jakiś sposób stanowi dopełnienie opracowanego tematu. Jednakże, ze względu na obfitość materiału do-

tyczącego ideologicznego fundamentu „Sokiła”, przedstawienie go w jednej części przekraczałyby wyznaczone periodykiem ramy objętościowe, stąd naturalnym był jego podział i przedstawienie go w kilku odsłonach, a niniejsza część: *Sztandar Towarzystwa, sokilski hymn i odznaki organizacyjne* jest kolejną z nich.

Słowa kluczowe:

Ukraińskie Towarzystwo Gimnastyczno-Pożarnicze „Sokił”, Sokił, ukraińskie Towarzystwo sportowe, ideologiczny fundament ukraińskiego Towarzystwa „Sokił”, hymn ukraińskiego Sokiła, sztandar Towarzystwa „Sokił”, sokilskie odznaki, sokilskie wyróżniki.

Powstałe we Lwowie w 1894 roku Ukraińskie Towarzystwo Gimnastyczno-Pożarnicze „Sokił” [Sokół] nie od razu trafiło ze swym przesłaniem do szerokich warstw społeczeństwa. Choć ruch ten wyrósł z międzynarodowych tendencji aktywizujących społeczności słowiańskich narodów do działań prozdrowotnych, higienicznych i sportowych, a także z konsolidacji wokół ideałów o charakterze moralnym i samopomocowym, w przypadku Ukraińców (Rusinów) jego rozwojowi nie sprzyjała postawa mas wobec gimnastyki czy kultury fizycznej w ogóle. Dodatkowo doskwierał także brak kadr i szereg innych przeszkód natury technicznej. Początkowo Towarzystwo zyskało uznanie jedynie w kręgach akademickich, a wśród ukraińskich akademików związanych z „Sokiłem” znalazło się wiele późniejszych znakomitości, takich jak: Iwan Belej (redaktor „Diła”), Jewhen Martynec (naczelnik towarzystwa „Narodna Torhiwla”), Iwan Pasternak (przyszły znany archeolog i dyrektor muzeum Narodowego Towarzystwa im. Szewczenki), Iwan Krypjakewycz (wybitny historyk), Jozafat Kocyłowski (przyszły grekokatolicki biskup przemyski), Bohdan Łepkyj (przyszły poeta, tłumacz, historyk literatury, od 1926 roku profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, senator RP V kadencji), Jarosław Winckowski (kompozytor), Wołodymyr Szuchewycz (etnograf), Antin Horbaczewski (senator RP IV kadencji), Jurij Tobiłewycz (syn literata i aktora teatralnego Iwana Tobiłewycza, znanego pod pseudonimem Iwan Karpenko-Karyj) czy Maria Słobodniwna (aktorka teatralna). Młodzież wspierali nieliczni wówczas przedstawiciele życia politycznego. Wśród pierwszych członków nowego Towarzystwa, oprócz studentów, znaleźli się: urzędnicy, rzemieślnicy, nauczyciele, adwokaci, handlowcy, duchowni, dziennikarze. Konceptyjnie „Sokił” miał być przede wszystkim organizacją ludzi aktywnych, prężnych, spragnionych ruchu, życia i radości, ale też zdolnych do poświęceń dla dobra narodu.

Dopiero w pierwszej dekadzie XX wieku, gdy rozwój organizacyjny nabrał szczególnej dynamiki, pokonując przy tym wyboistą drogę wewnętrznego kształtowania i objął swoim zasięgiem znaczne obszary Galicji – udało się trafić z przesłaniem do najniższych warstw społeczeństwa, zdobywając z wolna autorytet. I chociaż już od chwili powstania Towarzystwa nadchodziły z prowincji sygnały zainteresowania ruchem, a troską zarządu była aktywizacja i przeniesienie życia sokilskiego poza Lwów, to przez siedem lat stolica Galicji wciąż pozostawała jedynym punktem na mapie ukraińskiego sokilstwa.

Pierwszym ośrodkiem, który podjął się wysiłku organizacyjnego i założył u siebie (14 maja 1902 roku) sokilską filię, był Stanisławów¹. Wkrótce powstały kolejne filie, m.in.: w Przemyślu, Kołomyi, Samborze, Bodzanowie, Czortkowie i Tarnopolu². Od tego czasu można mówić o dynamicznym rozwoju organizacji w takiej skali, że już w maju 1905 roku po raz pierwszy przedłożono projekt podzielenia Galicji na sokilskie okręgi. Posunięcie to miało usprawnić pracę filii, a przede wszystkim odciążyć organizacyjnie gniazdo lwowskie, które stało się dla wszystkich istniejących oddziałów (a było ich w tamtym okresie prawie 200) naturalną, chociaż jeszcze nieoficjalną, centralą ukraińskiego ruchu sokilskiego³. Ale żeby powstające filie Towarzystwa, różniące się między sobą stopniem rozbudowania struktury organizacyjnej, zaczęły wykazywać ustrojową jednorodność i integralność, należało z czasem wypracować teoretyczne podstawy ich funkcjonowania, oparte na jednakowym dla wszystkich, ideologicznym fundamencie.

Podstawowym celem ukraińskiego sokilstwa była szeroko rozumiana działalność na rzecz ojczyzny i narodu, a wśród zadań ruchu było propagowanie odrębności narodowej, zachowanie języka, promowanie rodzimej kultury i obyczajów. Stąd, nawiązując do ukraińskiej historii, hołdując własnej kulturze i odrębności, w sokilskim Towarzystwie wypracowano oparte na tym dziedzictwie: ceremoniał, komendy, regulaminy, zasady członkowskie oraz bazujące na elementach historycznych umundurowanie. Nie inaczej mogło być z pozostałymi atrybutami – najważniejszym znakiem organizacji, sięgającym do tradycji kozactwa – sztandarem, hymnem Towarzystwa czy organizacyjnymi wyróżnikami w postaci wszelkiego rodzaju naszywek, znaczków i odznak. Dlatego w prezentacji cyklu artykułów dotyczących historii ukraińskiego Towarzystwa nie mogło zabraknąć wyeksponowania tego – mało znanego i często pomijanego – fragmentu działalności, który niewątpliwie stanowi dopełnienie opracowanego tematu.

Sztandar Towarzystwa

Towarzystwo „Sokił”, pragnąc zjednoczyć Ukraińców w jednym wielkim braterskim ruchu, od samego początku zamierzało tego dokonać pod jednym, wspólnym dla wszystkich, widocznym i akceptowalnym, rozpoznawalnym wszędzie znakiem. Rolę konsolidującą wyznaczono sztandarowi Towarzystwa. I jak przed wiekami wojska zaporoskie, które szły w bój pod własnymi sztandarami, tak i Towarzystwo „Sokił” zamierzało pod własnym, niosącym treści ideowe sztandarem wyruszyć do walki z obojętnością i biernością wobec sprawy ukraińskiej. Rzecz w tym, że oprócz zapisów statutowych traktujących o tym atrybucie, Towarzystwo ukraińskie przez długie lata takowego nie posiadało. W 1894 roku, pierwszym roku istnienia stowarzyszenia, zwrócono się wprawdzie do kobiet z „Klubu Rusynok” [Клуб Русинок] z prośbą o pomoc w wykonaniu sztandaru, ale nic z tej inicjatywy nie wyszło.

¹ *Kalendar „Wistuj z Zaporozża” na 1914 rik*, I rocznik, Lwów 1913, s. 201; „Narodne Słowo”, nr 244, 10 sierpnia 1909, s. 14.

² CDIAUL, F. 312, op. I, spr. 38.

³ CDIAUL, F. 312, op. I, spr. 40.

Ponownie o sztandarze zrobiło się głośno w roku 1904. Wtedy to starszyzna ukraińskiego „Sokiła” skierowała prośbę do Muzeum Historycznego im. W. Tarnowskiego w Czernihowie o odpłatne udostępnienie kolorowych kopii oryginalnych sztandarów kozaków zaporoskich, które też w niedługim czasie otrzymano. Miały one stanowić inspirację dla sztandaru „Sokilskiego”. Kierownictwo powołanej w tym celu komisji sztandarowej objął Jarosław Winckowski⁴. Jednym z postanowień komisji było ogłoszenie zbiórki funduszy na własny proporzec. Projektowi sztandaru poświęcono dużo czasu na posiedzeniu zarządu Towarzystwa w dniu 11 czerwca 1904 roku. Uchwalono wówczas, że sztandar powinien być wzorowany na proporcju hetmańskim, dzięki umieszczeniu na nim postaci św. Michała Archanioła. W związku z tym, przedstawiciele komisji sztandarowej postanowili zwrócić się jeszcze do dyrektora lwowskiego Archiwum Akt Dawnych, a zarazem działacza polskiego ruchu sokolego, dra Aleksandra Czołowskiego⁵ oraz do profesora Uniwersytetu Jagiellońskiego – heraldysty Franciszka Piekosińskiego⁶. Obaj oni mieli przeprowadzić badania w sprawie wyglądu postaci świętego oraz kształtu lwa – herbu książąt halicko-wołyńskich, który miałby zdobić drugą stronę sztandaru⁷. Aleksandra Czołowskiego zaproszono m.in. w roku 1905 na posiedzenie starszyzny w celu przedstawienia projektu i dyskusji nad nim⁸. Chociaż w marcu 1905 roku wzór sztandaru był już wstępnie zatwierdzony, to prace nad nim nie posunęły się ani trochę. Nie określono ani jego rozmiaru, ani wyglądu poszczególnych detali. Powrócono do tematu dopiero na posiedzeniach zarządu Towarzystwa w 1908 roku⁹. W trakcie czterech spotkań omówiono wówczas jego wymiary, kolorystykę, obszycia i... znowu o nim zapomniano. Kwestia proporca pojawiła się dopiero w roku 1910. Sprawa stawała się paląca, gdyż zbliżał się termin I Krajowego Zlotu Ukraińskiego „Sokiła”¹⁰. Nie wyobrażano sobie, by podczas tak wielkiego święta Towarzystwo mogło wystąpić bez sztandaru. Zatem komisja sztandarowa w trybie przyspieszonym przedstawiła do zatwierdzenia zebrane od heraldyków propozycje i na ich podstawie wykonane przez I. Haławina rysunki. Skoro „Sokił” miał być stowarzyszeniem łączącym wszystkich Ukraińców, to i sztandar musiał stanowić dla nich ideologiczno-historyczny pomost. Ustalo-

⁴ CDIAUL, F. 312, op. I, spr. 39, s. 23.

⁵ Aleksander Czołowski, oprócz tego, że był wybitnym heraldykiem, sfragistykiem i weksylogologiem, działał aktywnie w szeregach lwowskiego „Sokoła”. Współorganizował m.in. zjazd sokolstwa polskiego w roku 1903. Odpowiedzialny był za wydawnictwa zlotowe, w tym okolicznościowy album dokumentujący poprzednie zloty. *Pamiętnik IV zjazdu sokolstwa polskiego we Lwowie w dniach 27–29 czerwca 1903*, Lwów 1904, s. 22, 25.

⁶ „Wisty z Zaporozża”, nr 54 i 55, luty–marzec 1911, s. 6.

⁷ Na prośbę działaczy sokilskich w opracowaniu graficznym sztandaru uczestniczył także historyk O. Suszko. „Wisty z Zaporozża”, nr 2, dodatek do: „Narodne Stowo”, nr 311, 13 stycznia 1910, s. 11.

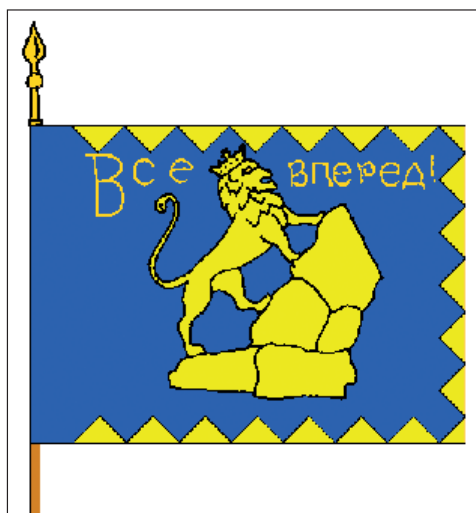
⁸ CDIAUL, F. 312, op. I, spr. 39 (Posiedzenie starszyzny z 7 marca 1905).

⁹ Szefem komisji sztandarowej był wtedy M. Koc.

¹⁰ Zaplanowany zlot miał się odbyć w dniach 9–10 września 1911 roku, w 100. rocznicę urodzin Markijana Szaszkewycza – jednego ze współzałożycieli „Ruskiej Trójcy”. W tym samym roku wypadała także i inna, bodaj ważniejsza dla Ukraińców rocznica – 50 lat od śmierci Tarasa Szewczenki. Przewodniczącym zlotu został naczelnik tarnopolskiego okręgu sokilskiego I. Dyhdałewycz, a wspomagał go prezes „Sokiła-Bat’ko” Iwan Boberski. *Kalendar „Wisty z Zaporozża”...*, s. 202.

no, że jedną – błękitną jego stronę będzie zdobić herb książąt halicko-ruskich, czyli wspinający się na skałę złotożółty lew w koronie, a obok niego napis: *Wse Wpered* [Wszyscy Naprzód]. Wzdłuż brzegów błękitnego pola rozmieszczono żółte trójkątne zęby. Na drugiej stronie, barwy malinowej, postanowiono umieścić symbol Wielkiej [Wschodniej] Ukrainy, postać z herbu Kijowa – srebrnobiałego św. Michała Archanioła, z mieczem w prawej i pochwą w lewej ręce. Pod świętym wypisano słowa Tarasa Szewczenki: *Boritesja, Poborete* [Walcząc Zwycięzycie]. Wzdłuż brzegów malinowej płachty rozplanowano trójkątne zęby koloru białego¹¹. Pozostało jeszcze „uzbroić” podany projekt w sokilskie detale i znaleźć wykonawcę. Przebywający w Paryżu Iwan Boberski, poprzez mieszkających tam Ukraińców, nawiązał kontakt z rodakiem – studentem tamtejszej Akademii Sztuk Pięknych, Ołeksandrem Zinowiewem, który za cenę 225 franków zgodził się, w oparciu o przedstawione materiały i sugestie, wykonać projekt finalny¹².

Początkiem stycznia 1911 roku w lwowskiej siedzibie „Sokiła-Bat’ka” prezes Boberski po raz pierwszy wystawił na widok publiczny nadesłany z Paryża model proporca. Miał on posłużyć sokilskiej starszyźnie do ostatecznego naniesienia poprawek, ale przyjęto go w zasadzie bez zmian. Jedyne zastrzeżenia dotyczyły sposobu rozmieszczenia napisu – jak zgodnie ustalono, miał on być uokowany nie wokół głowy świętego, ale po jej bokach¹³.

Ryc. 1. Kolorystyczny projekt grafiki sokilskiego sztandaru.

Źródło: Internet.

¹¹ „Wisty z Zaporoża”, nr 60, sierpień 1911, s. 12.

¹² „Wisty z Zaporoża”, nr 54 i 55, luty–marzec 1911, s. 6.

¹³ CDIAUL, F. 312, op. I, spr. 41, s. 81.

Ryc. 2 i 3. Zdjęcia oryginalnego sokilskiego sztandaru. Z jednej strony wizerunek lwa wspinającego się na skałę i słowa *Wse Wpered* [zdjęcie górne]. Z drugiej strony srebrnobiałych św. Michał Archanioł z mieczem i pochwą w rękach [zdjęcie dolne]. Po obu stronach postaci wyhaftowane słowa Tarasa Szewczeni: *Boritesja, Poborete!* Źródło: „Wisty z Zaporozża”, nr 60, sierpień 1911, s. 12.

Ostatecznie sztandar, o rozmiarach 120x150 cm, wykonano z jedwabiu w fabryce tkackiej „Dalger” w Lyonie, w roku 1911. Uroczysta jego prezentacja i poświęcenie nastąpiło we Lwowie, w niedzielę 10 września, pierwszego dnia I Krajowego Zlotu Ukraińskiego „Sokiła” w 1911 roku. Poświęcenia dokonał prałat papieski Andrij Biłeckii¹⁴. Do sztandaru przyczepiono szarfę, dostarczoną przez Longina Cehelńskiego od Ukraińców i Ukrainek z Kijowa. Na wstęgach napisano: *Sokiłowi-Bat’kowi 1911* i *Niech sztandar Bat’ka zjednoczy Sokiłów ponad Dniestrem i Dnieprem*¹⁵. Dwie inne szarfy, wysłane przez rodaków z Ameryki Północnej, dotarły do Lwowa trzy tygodnie po oficjalnym terminie uroczystości. „Rodzice chrzestni” sztandaru wbili w jego drzewce sto okolicznościowych gwoździ¹⁶. Wstęgi do sztandaru przesłały również inne Towarzystwa: czerniowiecka „Sicz” i „Żinocza Hromada” ze Lwowa¹⁷. Po oficjalnej ceremonii odbył się pochód ulicami Lwowa, w którym, obok sztandaru Towarzystwa lwowskiego, maszerowało 70 innych pocztów sztandarowych¹⁸.

Proporzec Towarzystwa wielokrotnie uświetniał uroczystości i zloty, m.in. reprezentował delegację sokiłów ukraińskich podczas VI Wszechrównińskiego Zlotu „Sokołów” w Pradze 30 czerwca 1912 roku.

¹⁴ „Wisty z Zaporozża”, nr 60, sierpień 1911, s. 11-12.

¹⁵ „Sokiłski Wisty”, nr 9, wrzesień 1929, s. 15.

¹⁶ „Wisty z Zaporozża”, nr 61, 8 września 1911, s. 4.

¹⁷ CDIAUL, F. 312, op. I, spr. 62, s. 79.

¹⁸ CDIAUL, F. 312, op. I, spr. 62, s. 75.

Ryc. 4. Czeta „Sokiła-Bat’ka” w pochodzie podczas VI Wszechruskiego Zlotu „Sokołów” w Pradze 30 czerwca 1912 roku. W pierwszym szeregu od lewej: prezes Iwan Boberski, Longin Cehelński, Mychajło Wołoszyn, naczelnik Stepan Hajduczok. W dalszych szeregach: Mykoła Bufan, Antin Hapjak, Iwan Hozyjasz, Julian Hozyjasz, Ołeksandr Hoszowski, Wołodymyr Huzar, Omelian Huzar, Osyp Domanyk, Iwan Dudycz, Mychajło Zazulak, Frantyszek Korhoń, Mykoła Krywecki, Jewstah Mychałowycz, Ludomyr Ohonowski, Ołeksza Pawluk, Iwan Panycz, Petro Pniowski, Ołeksza Piałnyński, Myron Fedusewycz, Sofron Ferencewycz, Iwan Czornij (wszyscy ze Lwowa), T. Hwozdecki (Lipica), Hryc Czechowski (Nadwórna), Jurko Bodnar (Świstylnyki), C. Zbudowski, Lew Kubrynowycz, Iwan Myron, Stefan Maszkewycz, Wołodymyr Janowycz (wszyscy ze Stanisławowa), Antin Harasymiw, Bohdan Harasymiw (Stryj), Teofil Ostapiuk (Tarnopol), Adam Biłas, Wasyl Huta (Truskawiec), Wasyl Czornij (Szczerec).
 Źródło: „Wisty z Zaporozża”, nr 71, 31 lipca 1912, s. 3.

Sam sztandar stanowił tak istotny atrybut dla Towarzystwa, że zarówno jego wygląd, jak i sposób używania starszyna sokilska ujęła w ramy regulaminowe:

1. Według zapisów statutowych Towarzystwo „Sokił” ma prawo używać sztandar wg regulaminu.
2. Sztandar używa się w dni świąteczne lub dla towarzystwa szczególne, w publicznych pochodach, na zlotach i zebraniach innych towarzystw (w innych miejscowościach).
3. Sztandar składa się z: a) z wełnianej lub jedwabnej płachty, b) dwóch obrazów, c) drzewca, d) frędzla, e) dwóch szarf, f) napisów na nich.
  - Płachta jest wykonana z wełnianego lub jedwabnego adamaszku koloru malinowego, obszyta z trzech boków złotymi frędzlami długości 3 cm. Jeden dolny róg ponadto jest zakończony długim na 14 cm frędzlem.
  - Na obu stronach płachty umieszczono centralnie z każdej strony po obrazie. Każdy z nich dodatkowo został obszyty lamówką. Obraz po prawej stronie przedstawia

- złotego lwa na niebieskim polu, opartego przednimi łapami na skale szarego koloru, a z lewego boku np.: portret jednego z hetmanów Ukrainy.*
- *Drzewce, do którego czerwonym sznurem lub tasiemką przymocowano płachtę jest długie na 380 cm. Grubszy u dołu i zwężający się ku górze, o przekroju okrągłym. Wykonany z miękkiego sosnowego drzewa, zabarwionego na czerwono. W odległości 145 cm od dolnego końca znajduje się na drzewcu złożona metalowa kula.*
  - *Drzewce zakończone jest na górze złożonym metalowym sokołem w locie, który jest umieszczony na metalowej kuli zaopatrzonej u dołu w tulejkę do nasadzania na drzewcu.*
  - *Do górnej rurki przytwierdzono szarfy tej samej długości 150 cm (?), szerokie na 18 cm, jedną niebieską, a drugą żółtą, obie zakończone na końcach złotymi na 5 cm frędzlami.*
  - *Na obu zwisających do dołu szarfach znajdują się napisy: na niebieskiej złotymi literami „Bodrimsj” lub „Wsi Wpered Wsi Wraz”. Na żółtej niebieskimi literami „Sokił” w ... i nazwa miejscowości, a także data ufundowania sztandaru. Do podania rejestrującego sztandar należy dołączyć rysunek obu stron proporca, a załączniki podania muszą być ostemplowane. Po otrzymaniu od władz zezwolenia na sztandar, należy zorganizować jego uroczyste wręczenie¹⁹.*

Choć sztandar lwowskiego gniazda centralnego stanowił dla całej organizacji świętość, jego żywot nie był długi. Wybiegając poza cezurę czasową niniejszego opracowania, warto w skrócie opisać jego losy.

Sztandar „Sokiła” przetrwał wojenną zawieruchę, ukryty przez Mykołę Zajackińskiego (członka zarządu Towarzystwa, a później jego prezesa w latach 1922–1933), ale 27 maja 1923 roku, w Zielone Świątki, został skonfiskowany przez policję lwowską podczas uroczystości, zorganizowanych na Cmentarzu Janowskim przez Cerkiew Wołoską. Poświęcono je pamięci poległych w 1918 roku Ukraińców, a delegacja „Sokiła” wzięła udział w tamtejszej procesji ku czci poległych członków Towarzystwa. Następnego dnia po tym incydencie interweniował u dyrektora policji prezes „Sokiła” Mykoła Zajackiński i zażądał pisemnego potwierdzenia faktu zarekwirowania sztandaru wraz z jego umotywowaniem. Zamiast tego, przekazano do wiadomości zarządowi Towarzystwa, że od tej pory „Sokiłowi” zakazuje się wszelkich publicznych występów, a wszystkie jego filie, chcące organizować jakiegokolwiek wiecze czy święta ze sztandarami, muszą uprzednio uzyskać zgodę odpowiednich władz. Z prośbą o zwrot sztandaru sokilskie kierownictwo zwracało się do polskich władz jeszcze kilkakrotnie – istnieją na to dowody w lwowskim Archiwum Historycznym; nadaremnie. Na posiedzeniu zarządu 4 września 1924 roku padła propozycja, że skoro proporca nie można z policji wydostać, to może jej kierownictwo zgodzi się na takie rozwiązanie, by chociaż został on zdeponowany w muzeum. I ta propozycja została jednak odrzucona. Od tej chwili dalsze losy sztandaru „Sokiła-Bat’ka” nie są znane. Nie udało się ustalić, co się z nim stało i czy w ogóle przetrwał II wojnę światową.

Po konfiskacie sztandaru noszono się z zamiarem wykonania kolejnego. A wiadomo to stąd, że 10 października 1928 roku wniesiono pismo w sprawie zatwierdzenia

¹⁹ CDIAUL, F. 312, op. I, spr. 16; „Sokilskie Wisty”, nr 4-5-6, czerwiec 1929, s. 16-17.

nowego sztandaru, ale pozostało ono bez odpowiedzi. W nowym projekcie organizacyjnego proporca korekcie poddano barwę skały, na którą wspina się lew – miała ona być koloru szarego²⁰.

Ryc. 5. Motyw lwa z sokilskiego sztandaru wykorzystywany w materiałach propagandowych Towarzystwa.

Wizerunek sztandaru niejednokrotnie wykorzystywano propagandowo, jako motyw pocztówek i kartek okolicznościowych. Poza tym, sztandar lwowski Towarzystwa „Sokił” stanowił impuls dla licznych filii do tworzenia własnych proporców. Każdy ośrodek sokilski pragnął posiadać takowy atrybut, jednak dla większości towarzystw cel ten był niemożliwym do zrealizowania; najczęściej z powodów finansowych. Wiele z tych towarzystw liczyło zaledwie po kilkunastu członków i już sam ten fakt stawił je tu na straconej pozycji, gdyż zwykle nie mogły zebrać wymaganej kwoty. Tylko tym większym i prężniej działającym ta sztuka się udała. Obecnie nie

²⁰ CDIAUL, F 312, op. I, spr. 44 (Walne Zebranie Towarzystwa w dniu 4 listopada 1923 r.); CDIAUL, F. 312, op. I, spr. 43 (XXII Walne Posiedzenie Zarządu 24 marca 1922 r.); CDIAUL, F. 312, op. I, spr. 44 (Księga protokołów towarzystwa – lata 1922–1928, posiedzenie 30 maja 1923 r.).

sposób jest ustalić dokładnej liczby sztandarów sokilskich filii. Wiadomym jest, że w okresie ich najbujniejszego rozkwitu, tj. do wybuchu I wojny światowej, na podstawie sprawozdań za lata 1912/1913, wykazano jednorazowo istnienie 128 sokilskich sztandarów na 886 istniejące wówczas filie²¹. W okresie międzywojennym sztandarów z pewnością było mniej, bowiem część z nich pochłonęła wojenna zawierucha, część skonfiskowały władze, a filie, które nawet nosiły się z zamiarem zafundowania sobie sztandaru, zrezygnowały z tego pomysłu z powodu czynionych przez polską administrację restrykcji²².

Jednym z nielicznych zachowanych do dzisiaj jest sztandar filii „Sokiła” III we Lwowie, projektu Myrona Fedusewycza i Mychajły Łukjanowycza, znajdujący się obecnie w lwowskim Muzeum Historycznym²³.

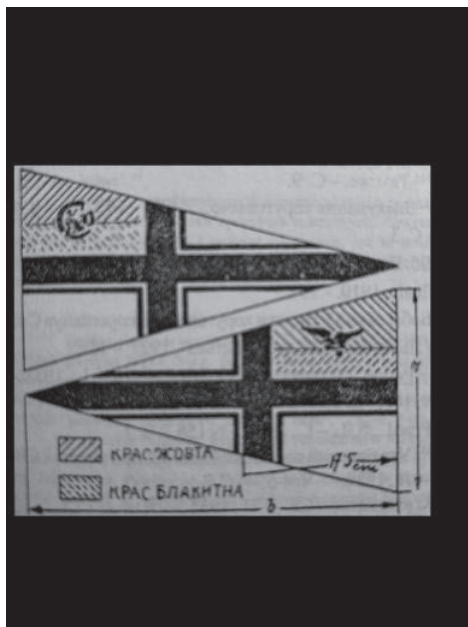
Ryc. 6 i 7. Sztandar filii „Sokiła” III we Lwowie znajdujący się w zbiorach tamtejszego Muzeum Historycznego. Źródło: Zdjęcia ze zbiorów własnych autora.

²¹ Problemem sokilskich statystyk był brak sumiennosci w nadsyłaniu sprawozdań. Pomimo nacisków centrali, sporo filii traktowało ten obowiązek po macoszemu, stąd np. na 886 ówczesnych filii sprawozdania nadesłało 596 towarzystw. Do wybuchu I wojny światowej organizacja ta liczyła 974 gniazda. *Katendar „Wistuj z Zaporozża”*..., s. 135; „Sokiłski Wistuj”, nr 6, czerwiec 1934, s. 11; „Ukraiński Sokil” nr 4(5), wrzesień 1934, s. 4; *Atlas Ukrainy j sumeżnych krajiv*, red. W. Kubijowycz, Lwiv 1937, s. XLVIII.

²² Na przykład, na III Krajowym Zlocie Ukraińskiego Sokilstwa, zwołanym z okazji jubileuszu 40-lecia istnienia organizacji w 1934 r., wszystkie biorące w nim udział filie wystąpiły bez sztandarów, ponieważ na to nie zezwoliły polskie władze.

²³ Sztandar o wymiarach 1,2 x 1,0 m. Prawa strona sztandaru: na zielonym tle narodowy herb Zachodniej Ukrainy, a wokół niego napis „*De syła – tam wolja*”. Lewa strona: przecięta wzdłuż dwoma huculskimi haftami, a między nimi wypisane hasło: „*Do boju!*”. Wokół zęby koloru malinowego. Poświęcenia sztandaru dokonano 7 września 1913 r. Do sztandaru doczepiono szarfę podarowaną przez Iwana Boberskiego z napisem „*Wse Wpered – Wsi Wraz*”. Drugą szarfę z napisem: „*Na prju! Bez ljaku i znewiry!*” przekazał Mychajło Wołoszyn – prezes „Sokiła II”. Sztandar był wykorzystany m.in. w czasie pogrzebu Iwana Franki w 1916 r. i przy powitaniu powracającego z carskiej niewoli metropolity Andrzeja Szeptyckiego w roku 1917. Uczestniczył także we wszystkich ważniejszych sokilskich świętach. J. Pawłynowycz, *25 lit Sokiła III u Lwowi*, Lwiv 1939, s. 9-10.

W kwestii sztandarów i proporców ciekawostką pozostaje fakt, że „Sokił-Bat’ko” posiadał własną banderę – wodny proporzec, który był oficjalnie używany w okresie międzywojennym przez wszystkie jednostki pływające należące do Towarzystwa, takie jak: kajaki, czółna, czajki, łodzie wiostowe, łodzie żaglowe i tratwy²⁴.

Ryc. 8. Bandera sokilska.

Sokilski hymn

Równie istotną rolę jak sztandar pełnił w Towarzystwie sokilski hymn. Pieśń dająca poczucie jedności miała za zadanie spajać organizacyjnie, oddziaływać emocjonalnie, podnosić na duchu, dając przy tym poczucie dumy z sokilskiej przynależności. Towarzyszyła członkom „Sokiła” podczas najważniejszych spotkań, wieczorków, rocznic, zlotów i uroczystości.

²⁴ Banderę, w formie trójkąta o wymiarach 22x40 cm, wykonano z białego płótna. Podzielono ją na cztery pola krzyżem z ciemnoniebieskiej taśmy o szerokości 3 cm. Wokół krzyża obwódka również z ciemnoniebieskiej taśmy o szerokości 0,5 cm. W górnym wewnętrznym polu, w odległości 0,5 cm od krzyża umieszczono błękitno-żółte barwy narodowe. Po prawej stronie proporca czarnymi barwami wyszyto w formie okręgu o średnicy 4 cm sokilski emblemat. Po stronie lewej wizerunek ptaka – sokoła w locie z ciężarkami w szponach. Miało to związek z dynamicznym rozwojem w latach trzydziestych sportów wodnych, które chętnie uprawiano w towarzystwach. Zaprezentowaną banderę opracowano w roku 1934 i wykorzystywano podczas spływów, zawodów czy zwykłej rekreacji. „Sokilskie Wisty”, nr 4-5, kwiecień–maj 1934, s. 3.

Pierwowzór hymnu sokilskiego powstał do słów poetki Wiry Łebedowej (Kostiantyny Malickiej) i muzyki Denysa Siczynskiego²⁵. Słowa Łebedowej poddał przeróbce Sylwester Jaryczewski, a gotowy tekst został zaprezentowany 29 grudnia, na ostatnim w 1895 roku, posiedzeniu zarządu Towarzystwa²⁶. Z niewiadomych przyczyn hymn „Sokiła” przeleżał zapomniany w siedzibie Towarzystwa prawie pięć lat. Dopiero po tym czasie partyturę ze słowami Jaryczewskiego odnalazł w szafie – jak sam wspominał – Jarosław Winckowski (ps. Jarosławenko – inżynier, muzyk i założyciel muzycznej oficyny „Torban”)²⁷. Znaleziony zapis muzyki i słów nie przypadły mu jednak do gustu, dlatego zwrócił się bezpośrednio do Jaryczewskiego z prośbą, by ten dokonał zmian. Gdy ten odmówił, sam zajął się przeróbką nieformalnego hymnu. Tekst poddał niewielkiej tylko korekcie, ale melodię zmienił niemal całkowicie. zaproponował układ trygłosowy. Ostateczny kształt utworu to trójdzielna forma z dwuczęściowym wstępem, w marszowym, wpadającym w ucho rytmie. Pieśń została ukończona na przełomie lat 1900/1901. Miał ją zaprezentować chór sokilski pod dyrekcją autora Winckowskiego. Po raz pierwszy hymn wykonano 6 kwietnia 1902 roku we Lwowie przed pierwszym publicznym występem ukraińskich „Sokiłów”²⁸. Chór wspomagała wówczas biorąca udział w tym wieczorze orkiestra. Przy dźwiękach pieśni wchodzili i wychodzili na scenę gimnastycy. Pieśń, oprócz tego, że stała się oficjalnym hymnem Towarzystwa, w założeniu miała być narzędziem propagandowym – surmą nawołującą wszystkich niezdecydowanych pod sokilski sztandar²⁹. Jego słowa umieszczano na blankietach legitymacji członkowskiej³⁰.

W roku 1932 uroczyste obchodzono jubileusz 30-lecia hymnu, licząc od czasu jego pierwszego, oficjalnego, publicznego wykonania³¹.

---

²⁵ Poetka Wira Łebedowa (ps. Kostiantyna Malicka) w 1914 r. została aresztowana i wywieziona na Sybir. Powróciła z zesłania w 1921 r.

²⁶ CDIAUL, F. 312, op. I, spr. 37.

²⁷ „Sokilski Wisty”, nr 1, luty–marzec 1932, s. 1-2.

²⁸ CDIAUL, F. 312, op. I, spr. 39, Sprawozdanie z działalności choru Sokoła lwiewskoho wid 9 XI 1901 – 30 XI 1902.

²⁹ „Sokilski Wisty”, nr 1, luty–marzec 1932, s. 2.

³⁰ CDIAUL, F. 312, op. I, spr. 18.

³¹ Z tej okazji 5 czerwca 1932 r. we Lwowie na placu towarzystwa urządzono sportowe święto dla wszystkich gniazd z okręgu lwowskiego. Jubileusz uświetniło 399 sokiłów, 235 sokiłek, 60 chłopców i 31 dziewcząt. Święto było równocześnie okazją do uhonorowania twórcy marsza. Otrzymał on w dowód swoich zasług z rąk ówczesnego prezesa Zajaczkiwskiego – dyplom członka honorowego. „Sokilski Wisty”, nr 3, czerwiec 1932, s. 1.

Соколи, соколи
Я.Ярославенко

Ходою.

Со-ко-ли Со-ко-ли, ставімо в ряди! Під
поклик, бодрімо! Взма-є. Взма-є — во-гу
ті-лі здо-ро-ва ду-ші, де си-ла та во-ля ви-
ста-є. Як славно бу-ва-ло ко-зацькі си-
ни, бо-ро-лись до смерті за-ги-ну, бо-
ро-лись бу-де-мо Со-ко-ли всі ми. За
на-шу святу У-краї-ну! Як славно бу-ва-ло...

1. Соколи, Соколи, ставаймо в ради!
Нас поклик "бодрімо!" взиває.
В здоровому тілі здорова душа,
Де сила, там воля витає.

Як славно бувало козацькі сини
Боролись до смерті-загину,
Боротись будемо, Соколи, всі ми
За нашу святу Україну!

2. Лети же, соколе, далеко в степи,
У гори, дуги та лимани,
Прапор наш сокілський високо неси,
Під ним най народ вільний стане.
Як славно бувало...

3. Разом же, Соколи, ставаймо в ради,
У бій за прапор, гей, сміло,
До праці для наеньки у вічні часи
Несімо все душу і тіло.
Як славно бувало...

Ryc. 9. Nuty i tekst sokilskiego hymnu autorstwa Jarosława Wickowskiego (Jarosławienki).

Źródło: *Sokił-Bat'ko, Sportywno-Ruchankowe Towarzystwo u Lwowi, Almanach 1894–1994,*

Lwów 1996, s. 14.

Odznaki organizacyjne

W ukraińskim „Sokile” istniały trzy grupy odznak. Pierwszą z nich stanowiły odznaki przynależności do Towarzystwa, jakie miał prawo nosić każdy członek po ostatecznym przyjęciu go w szeregi organizacji. Do tej grupy zaliczyć można było wszelkie odznaki mundurowe, przypinane do pióra, do czapki, na wyłogi itp. Kolejną grupę stanowiły odznaki dla starszyny, w celu zaznaczenia hierarchicznej pozycji w organizacji. Były to odpowiedniego koloru naszywki ze stopniami. Opisano je szczegółowo w II części niniejszego cyklu: *Ideologiczny fundament ukraińskiego Towarzystwa „Sokił” – Ewolucja sokilskiego munduru*. Trzecią grupę stanowiły wpro-

wadzone przez centralę „Sokił-Bat’ko” odznaki specjalne. Należały do niej odznaki okolicznościowe, pamiątkowe, miniaturki, spinki czy przypinki do ubrań cywilnych. Odznaki były wykonane z tkaniny lub metalu, a zaczęły się pojawiać w roku 1895.

- Jednym z pierwszych metalowych sokilskich wyróżników (zdjęcie poniżej) była metalowa klamra do sokilskiego paska z umieszczonymi na niej literami „PC” [RS – *Ruski Sokił*]. Klamra o wymiarach 8x6 cm była wybita w brązie; istniały także jej pozłacane wersje.

Ryc. 10. Metalowa klamra, wg projektu Mykoły Iwasiuka, do paska pierwszych strojów sokilskich z lat 1895–1896, z widocznymi literami „PC” (RS – *Ruski Sokił*, jak pierwotnie nazywano sokilskie Towarzystwo).

Źródło: Zdjęcia wszystkich odznak pochodzą z Galerii Ukraińskiego Wojskowego Munduru we Lwowie, p. Bogusława Ljubiwa.

- Kolejną była metalowa, pozłacana odznaka sokoła w locie, trzymającego w szponach hantle. Znaczek przeznaczony był do sokilskiej czapki pierwszego zaprojektowanego stroju, a służył do przypinania pióra. Rozpiętość znaczka wynosiła 42 mm.

Ryc. 11. Metalowy znaczek do sokilskiej czapki – ten noszony był w latach 1895–1896. W latach późniejszych ulegał wielu modyfikacjom.

- Po tej pierwszej pojawiły się kolejne, prezentowane poniżej, modyfikacje odznak do sokilskich czapek:

Ryc. 12, 13, 14. Odznaki do czapek.

- Później była okrągła spinka o średnicy 25 mm, z wybitym na niej lwem wspinającym się na skałę. Używano jej do spinania kołnierza i rękawów. Równolegle wypuszczono spinkę ażurową. Oba poniżej zamieszczone wzory były powszechnymi dodatkami do stroju sokilskiego i obowiązywały do roku 1918.

Ryc. 15 i 16. Spinka i znaczek.

- Bardzo podobny do wyżej zamieszczonej spinki był znaczek wyciętego (ażurowego) lwa. Wykorzystywany był do czapki szarego typu stroju sokilskiego od roku 1906. Zastąpił on symbol sokoła z 1895 roku. Został wykonany z brą-

zu, czasami występował w wersji połączanej. Na spinkach widniało nazwisko W. Hnatkewycza, co jest o tyle interesujące, że był on krawcem przygotowującym pierwsze sokilskie stroje.

- Dla sokilskich towarzyszt przeciwpożarowych wykonano odznakę z lwem na jasnoniebieskiej tarczy o wymiarach 7x5 cm. Zaczęto jej używać w roku 1906.
- Ciekawym pomysłem „Sokilskiego Bazaru”³² stały się emaliowane lewki, przewidziane jako szpilki ozdobne do krawatów cywilnych ubrań lub jako broszki dla kobiet. Odznaka była w użyciu od roku 1904. Społeczeństwo ukraińskie traktowało je jako przypinkę narodową, manifestując w ten sposób przywiązanie do sokilstwa. Chętnie noszona przez postępowe koła Ukraińców solidaryzujących się z Towarzystwem.
- Następną, okrągłą odznaka o średnicy 12 mm, z żółto-niebieskim napisem „Sokił” ułożonym ze splecionych liter. Wykonana na białym kauczuku, wydana staraniem „Sokilskiego Bazaru”, noszona była do ubioru cywilnego.
- Odznaka „Sokił w locie” – trzymający w szponach niebieską tarczę o wymiarach 2x2 cm, otoczoną zielonymi liśćmi lipy. Na tarczy złoty napis „Sokił”. Rozpiętość skrzydeł sokoła – 3 cm.
- Ażurowa, przypinana na piersiach odznaka ukraińskich sokołów (poniżej). W literę „C” [S] wpleciono pozostałe, układające się razem w napis „Sokił”. Wydawana była w latach 1906–1910 przez „Sokilski Bazar”.

Ryc. 17. Odznaka ażurowa.

- Interesujące i pożądane były odznaki okolicznościowe, wg projektu Iwana Boberckiego, wykonane z okazji Wielkiego Złotu Szewczenkowskiego w roku 1914. Ich twórcą był Roman Hycaj. Odznakę zaprojektowano w kształcie zaokrąglonego trójkąta o wymiarach 35x35 mm. W narożnych półkolkach umieszczono stylizowane

³² Towarzystwo „Sokilski Bazar” zawiązano na podstawie prawa z 9 kwietnia 1873 r. Powołano je do życia w roku 1904, w celu: „[...] korzystnego nabywania i sprzedaży towarów papierowych i wyrobów galanterijnych produkcji tak krajowej jak i zagranicznej, zakładania składów, sklepów z takimi towarami [...], zakładania i prowadzenia pracowni i fabryk tych wyrobów w miastach i wsiach; pośredniczenia przy zakupie i dostawie towarów dla członków, a także dostarczania członkom funduszy potrzebnych do prowadzenia handlu”. Z dniem 1 sierpnia 1906 r. „Sokilski Bazar” przekształcono w towarzystwo handlowe, a w lipcu 1907 r. zaplanowano jego ostateczne oddzielenie od macierzystego Towarzystwa „Sokił”. *Zwyt Towarzystwa Gimnastycznoho „Sokił” za rik 1906*, s. 7; *Statut Towarystwa Torhowelno-Promysłowoho „Sokilskij Bazar”*, § 1.

litery: „C-B” (S-B – „Sokił-Bat’ko”), „YCC” (USS – Ukraiński Siczowy Sojuz) i „CTY” (STU – Sportowe Towarzystwo „Ukraina”) – nazwy Towarzystw, które wspólnie organizowały zlot. W środku odznaki napis: „Szewczenkowski Zlot 1914, 28 VI”. Forma trójkąta miała umożliwić takie ustawienie odznaki, by Towarzystwo właściciela odznaki mogło być na górze. Wybito je w Wiedniu na koszt „Sokiła-Bat’ka” i „Związku Siczowego”; 10 000 sztuk wykonano z białego metalu, a 100 sztuk z miedzi.

Ryc. 18 i 19. Odznaki metalowa i miedziana.

- Odznaka „Sborna Ukrajina”, wykonana w Wiedniu w latach 1917 i 1918 dzięki staraniom prezesa „Sokiła”, Iwana Boberskiego, a sfinansowana przez sokilski organ: „Wisty z Zaporozża”. Zaprojektował ją artysta Julian Bucmanjuk. Na odznace (o wymiarach 3x2,5 cm) widniał św. Michał (symbol Kijowa) z tarczą w lewej ręce i mieczem w prawej, zwróconym w górę w skos. Na tarczy świętego umieszczono lwa (symbol Lwowa). U góry widniał napis „Ukraina”, a u dołu data: 20 XI 1917 – dzień ogłoszenia przez Ukraińską Centralną Radę uniwersału zapowiadającego utworzenie Ukraińskiej Republiki Ludowej. Odznakę wykonano z szarego i z brązowego metalu, a także w srebrze. W 1917 roku sprzedano jej 30 tys. egzemplarzy. Cieszyła się dużym powodzeniem wśród ukraińskich żołnierzy służących w austriackiej armii, jako ogniwo łączące rozsiany po świecie naród – tym bardziej, że nie było do tej pory żadnej narodowej odznaki wojskowej. Noszono ją z boku czapki albo zakładano na łańcuszkach na szyję. Z uzyskanych z jej sprzedaży dochodów Towarzystwo wykupiło jeden udział placu pod sokilskie boisko.
- Przypinka – litera „C” [S] o wysokości 2 cm, wykonana z brązu, wpinana do sokilskiej czapki.
- Tarcza z sokołem w locie, trzymającym w szponach gimnastyczną hantlę, a u dołu napis: „Sokił”. Wszystkie litery były ze sobą charakterystycznie splecione. Wykonano tysiąc sztuk takich tarcz z złotego metalu. Przypinano je do sokilskich czapek. Za realizację całego przedsięwzięcia uczyniono odpowiedzialnym N. Jaciwa. Wymiary odznaki to 32x32 mm. W takim samym nakładzie wydano także jej miniaturę w rozmiarze 13x11 mm.

Ryc. 20. Tarcza z sokołem.

- Podobną do powyższej odznaką autorstwa A. Andrejczyna, z tym, że napis przybrał formę liścia kaliny. Wydano jej 3 tysiące sztuk, w rozmiarze 26x30 mm.

Ryc. 21. Odznaka z kaliną.

- Kolejną była miniatura wyżej pokazanej odznaki, o wymiarach 13x11 mm. Wybito jej tylko 100 sztuk, w białym metalu. Przeznaczona była do noszenia na cywilnym ubraniu. Miała stanowić alternatywę wobec zakazów władz polskich dotyczących noszenia wszelkich odznak sokilskich³³.

Kilka ciekawych odznak wydano w okresie międzywojennym, a wśród nich odznaki okolicznościowe (wg projektu Pawła Kowżuna) na III Krajowy Złoty Ukraińskiego „Sokilstwa”.

³³ W związku ze zmianą stroju sokilskiego, uchwaloną w wyniku przeprowadzenia krajowej ankiety w roku 1923, Myron Fedusewycz opracował odznakę – różyczkę na czapkę, jaką noszono w ukraińskiej armii. W środku różyczki na niebieskim emaliowanym tle widniała litera „C” [S]. Brzegi różyczki były pozłacane (rozmiar różyczki 3 cm). Środkowe emaliowane tło 2 cm. Ukazała się zaledwie w kilku egzemplarzach, nie wychodząc poza fazę projektu. Fakt, że była rzadkością, przyczynił się do tego, że stała się kolekcjonerskim rarytatem.

Istniała także odznaka mecenatu, swego rodzaju odznaczenie sponsorskie. Widniał na niej napis: „1/160, 1/64, 1/32, 1/8 kwadratowego metra na »Ukraiński Horod« u Lwowa”. Przyznawano ją ofiarodawcom wpląt na wykup placu pod sokilskie boisko przy ul. Stryjskiej³⁴. W tym samym celu wypuszczono odznaki dla szczególnych filantropów: „Brazowego Lwa” i „Złotą Gwiazdę”³⁵.

Najwyższym jednak odznaczeniem w ukraińskim „Sokile” było honorowe członkostwo, przyznawane przez Walne Zebranie za wybitne osiągnięcia i wkład w rozwój stowarzyszenia, co potwierdzano specjalnym okolicznościowym dyplomem³⁶.

W roku 1911, jedyny raz w historii Towarzystwa, podczas I Krajowego Zlotu „Sokiła”, który nieprzypadkowo zorganizowano w 100. rocznicę urodzin Markijana Szaszkewycza – jednego ze współzałożycieli „Ruskiej Trójcy” i w 50. rocznicę śmierci Tarasa Szewczenki, ówczesnemu prezesowi „Sokiła” – Iwanowi Boberskiemu, w dowód wybitnych zasług dla organizacji, przyznano tytuł honorowy: „Ojca Ukraińskiej Kultury Fizycznej”³⁷, wręczając mu przy tym symbol przywództwa – srebrną buławę³⁸.

Ryc. 22. Buława – symbol przywództwa – wręczona Iwanowi Boberskiemu w roku 1911, w dowód wybitnych zasług dla rozwoju Towarzystwa, jak również dla uczczenia jego jubileuszu 10-lecia działalności w Towarzystwie „Sokił”. Obecnie w zbiorach Muzeum Historycznego Miasta Lwowa. Zdjęcie własne autora.

³⁴ O.P. Noha, *Swit lwivśkoho sportu 1900–1939. Sportdosiahnenia, towarystwa, architektura, wbrania, mystectwo*, Lwiv 2004, s. 446.

³⁵ „Wisty z Zaporoża”, nr 93, 30 maja 1914, s. 8.

³⁶ E. Żarśki, *Osnovy sokolstwa*, Lwiv 1937, s. 29.

³⁷ „Pedahohika, Psychohohija ta Medyko-Bioloichni Problemy Fizychnoho Wychowannja i Sportu”, nr 15, Specjalnyj wypusk za temoju: *Tradyciji Ukrajinskoji Fizychnoji Kultury i Formuwannja Systemy Fizychnoho Wychowannja w Ukraini*, cz. I, Charkiw–Lwiv 2003, s. 7.

³⁸ Buławę zamówiono w pracowni znanego lwowskiego jubilera Jana Wojtacha (ul. Akademicka 8), z którego nazwiskiem związana jest historia lwowskiego złotnictwa. Buławę, w stylu secesji, wykonano z drewna i okuto srebrem. Umieszczono na niej napis: *Za trudy i zasługi*. Buława obecnie spoczywa w zbiorach Lwowskiego Muzeum Historycznego. O. Perełyhina, *Buława paradna [w:] 110 rarytetiw Lwivśkoho Istorychnoho Muzeju*, Lwiv 2003, s. 127; *idem*, *Lwivśke juwelirstwo sto rokiv tomu*, „24 karaty. Moda. Styl. Kosztownosti”, nr 2, lito–osiń 2002, s. 59.

Ryc. 23. Iwan Boberski (4 VIII 1873 – 17 VIII 1947) – czwarty prezes Towarzystwa „Sokił” w latach 1908–1918, przed siedzibą „Sokiła”, wraz z otrzymaną w 1911 roku buławą. Zdjęcie pochodzi ze zbiorów p. Bogusława Ljubiwa.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Centralny Derżawnyj Istorycznyj Archiw Ukrainy m. Lwiw (CDIAUL), zespoły:

Fond 312, opys I, sprawa 16.

F. 312, op. I, spr. 18.

F. 312, op. I, spr. 37.

F. 312, op. I, spr. 38.

F. 312, op. I, spr. 39.

F. 312, op. I, spr. 40.

- F. 312, op. I, spr. 41.
F. 312, op. I, spr. 43.
F. 312, op. I, spr. 44.
F. 312, op. I, spr. 62.

Opracowania i artykuły

- Atlas Ukrainy j sumeżnych krajiw*, red. W. Kubijowycz, Lwiv 1937.
Hajduczok S., *Piw stolittja sokilśkich wydań*, Lwiv 1937.
Noha O.P., *Swit lwiwśkoho sportu 1900–1939. Sportdosiahnenia, towarystwa, architektura, wbrania, mystectwo*, Lwiv 2004.
Pamiętnik IV Zjazdu Sokolstwa Polskiego we Lwowie w dniach 27–29 czerwca 1903, Lwów 1904.
Pawłynowycz J., *25 lit Sokoła III u Lwowi*, Lwiv 1939.
„Pedahohika, Psychołohija ta Medyko-Biołohiczni Problemy Fizycznoho Wychowan-
nja i Sportu”, nr 15, Specjalnyj wypusk za temoju: *Tradyciji Ukrainśkoji Fizycznoji
Kultury i Formuwannja Systemy Fizycznoho Wychowannja w Ukraini*, cz. I, Char-
kiw–Lwiv 2003.
Perełyhina O., *Buława paradna [w:] 110 rarytetiw Lwiwśkoho Istorycznoho Muzeju*,
Lwiv 2003.
Perełyhina O., *Lwiwśke juwelirstwo sto rokiw tomu*, „24 karaty. Moda. Styl. Kosztow-
nosti”, nr 2, lito–osiń 2002.
Сокіл-Батько. Спортивно-руханкове товариство у Львові. Альманах 1894–1994,
Львів 1996.
Żarśki E., *Osnowy sokolstwa*, Lwiv 1937.

Wydawnictwa periodyczne

- Kalendar „Wistyj z Zaporoża” na 1914 rik*, I ricznyk, Lwiv 1913.
„Narodne Słowo” 1909, 1910.
„Sokilśki Wisty” 1929, 1932, 1934.
„Ukrajinśkyj Sokił” 1934.
„Wisty z Zaporoża” 1910, 1911, 1912, 1914.

Źródła drukowane

- Statut Towarystwa Torhowelno-Promysłowoho „Sokilśkyj-Bazar”*, Lwiv 1906.
Zwit Towarystwa „Sokił” u Lwowi za rik 1906, Lwiv 1907.

Zdjęcia

- Galeria Ukraińskiego Wojskowego Munduru we Lwowie, p. Bogusława Lubiwa.

Abstract

Ideological Foundation of Ukrainian Association „Sokil” (1894–1914), Part 3: Banner, Anthem and Emblems

Ever since its founding in 1894, the Ukrainian sport association „Sokil” has tried to propagate physical fitness, patriotism, family values and traditions, cultural values, and the spread of language in accordance with its statutory goal. They also did not forget about its deep-rooted desire for independence. With time, when the development became especially fast, „Sokil” unified its branches around Ukrainian nationalism and in due course became the guardian responsible for the nation’s educational process. To strengthen nationalistic awareness, the association used its statute, laws, member duties, ceremonials, its uniform and bylaws but also, the banner that first appeared in Cossack history, the anthem, emblems and hierarchical distinctions. That is why, in the series of articles concerning „Sokil”, it was deemed right to showcase this little-known and often disregarded fragment of its activities, which in turn indubitably complements its history. However, due to the vastness of the material concerning ideological foundation of „Sokil”, presenting it in one article would go over the limits set by this periodical, which is why it is only natural to divide this material and present it in parts, and this part: *Banner, anthem and hierarchical emblems* is one of them.

Keywords:

Ukrainian gymnastics and firefighting association „Sokil”, Ukrainian sport association, ideological foundation of Ukrainian association „Sokil”, Ukrainian anthem of „Sokil”, banner of „Sokil” association, „Sokil” emblems, „Sokil” distinctions